

DIE INISIËRINGSTAAK VAN DIE SKOOLHOOF

IN ONDERRIGONTWIKKELING

INGEDIEN DEUR:

PIETER KRYNAUW BA, M.ED, T.H.O.D

PROEFSKRIF VOORGELÊ TER VERVULLING VAN

DIE VEREISTES VIR DIE GRAAD

DOCTOR EDUCATIONIS

IN

ONDERWYSBESTUUR

IN DIE

FAKULTEIT OPVOEDKUNDE

AAN DIE

VAALDRIEHOEKKAMPUS VAN DIE

POTCHEFSTROOMSE UNIVERSITEIT

VIR

CHRISTELIKE HOËR ONDERWYS

PROMOTOR: PROF. DR. A.M.C. THERON

HULPPROMOTOR: PROF. DR. I.N. STEYN

NOVEMBER 1989

DANKBETUIGING

Hiemeer wil ek my opregte dank en waardering betuig teenoor:

1. Prof. A.M.C. Theron wat as promotor opgetree het. U voortreflike, doelgerigte en inspirerende leiding, konstruktiewe denke en fundamentele insig in onderwysbestuur het dit moontlik gemaak om hierdie proefskrif 'n werklikheid te maak.
2. Prof. I.N. Steyn wat as hulppromotor met simpatieke aanvoeling die nodige wenke en raad positief aangebied het.
3. Kollegas en vriende vir daadwerklike hulp en onderskraging.
4. Die Transvaalse Onderwysdepartement vir toestemming verleen om inligting van sekere onderwysers te bekom.
5. Die personeel van die rekenaarafdeling van die Potchefstroomse Universiteit vir statistiese konsultasie en hulp met rekenaarverwerking en data.
6. Daleen vir haar besondere aandeel en Douw se ondersteuning.
7. My eggenote, Barry, en die kinders vir hul opoffering, geduld en aanmoediging sodat hierdie studie voltooi kan word.

Ten slotte en op 'n ander vlak:

Dank aan my Skepper, die Bron van alle kennis, insig en wetenskap, vir die gesondheid aan my verleen om hierdie proefskrif te voltooi.

INHOUDSOPGAWE

HOOFSTUK 1: INLEIDING, PROBLEEMSTELLING, DOEL, METODE EN PROGRAM VAN ONDERSOEK

1.1	INLEIDING	1
1.2	BEGRIJPSPRESISERING	3
	1.2.1 Inisieer	3
	1.2.2 Personeel	3
	1.2.3 Personeelontwikkeling	3
	1.2.4 Personeelopleiding	9
	1.2.5 Onderrigontwikkeling	10
	1.2.5.1 Onderrig	10
	1.2.5.2 Effektiewe onderrig	15
	1.2.5.3 Ontwikkeling	22
1.3	PROBLEEMBEREDENERING EN -STELLING	23
	1.3.1 Probleme met en weerstand teen vernuwing	26
	1.3.2 Taak van die skoolhoof ten opsigte van vernuwing	29
1.4	DOEL MET DIE NAVORSING	32
1.5	METODE VAN NAVORSING	33
	1.5.1 Literatuurstudie	33
	1.5.2 Empiriese ondersoek	33
1.6	PROGRAM VAN ONDERSOEK	35

HOOFSTUK 2: PERSONEELONTWIKKELING AS RAAMWERK WAARBINNE ONDERRIGONTWIKKELING PLAASVIND

2.1	ORIËNTERING	37
2.2	DIE NOODSAAKLIKHEID VAN PERSONEELONTWIKKELING	40
2.3	WYSES WAAROP PERSONEELONTWIKKELING IN DIE ALGEMEEN KAN PLAASVIND	43
2.4	FAKTORE WAT STREMMEND OP PERSONEELONTWIKKELINGS-PROGRAMME INWERK	45
2.5	AKSIES OM PERSONEELONTWIKKELING TE BEWERKSTELLIG	47
2.6	PERSONEELONTWIKKELING IN DIE ONDERWYS	48
2.7	DIE SKOOLHOOF AS VERANTWOORDELIKE PERSOON VIR PERSONEELONTWIKKELING	51

2.8	AANGELEENTHEDE WAT AANDAG VERDIEN VIR DIE INISIËRING VAN ONDERRIGONTWIKKELING	54
-----	--	----

2.9	SAMEVATTING	56
-----	-------------	----

HOOFSTUK 3: DIE BESTUURSROL VAN DIE SKOOLHOOF OM ONDERRIG- ONTWIKKELING TE INISIEER

3.1	INLEIDING	58
-----	-----------	----

3.2	DIE SKOOLHOOF AS BESTUURDER OM ONDERRIGONTWIKKELING TE INISIEER	59
-----	--	----

3.2.1	Wat is onderwysbestuur	59
-------	------------------------	----

3.2.2	Die skoolhoof as beplanner van onderrig- ontwikkeling	64
-------	--	----

3.2.2.1	Die skoolhoof as doelwitsteller met betrekking tot onderrigontwik- keling	66
---------	---	----

3.2.2.2	Die skoolhoof as besluitnemer by onderrigontwikkeling	66
---------	--	----

3.2.3	Die skoolhoof as organiseerder van onderrigontwikkeling	68
-------	--	----

3.2.3.1	Die skoolhoof as delegeerder met die oog op onderrigontwikkeling	69
---------	---	----

3.2.3.2	Die skoolhoof as koördineerder van onderrigontwikkeling	71
---------	--	----

3.2.4	Die skoolhoof as onderrigontwikkelingsleier	72
-------	---	----

3.2.4.1	Die skoolhoof as verhoudingstigter met die oog op onderrigontwikkeling	74
---------	---	----

3.2.4.2	Die skoolhoof as klimaatskepper vir effektiewe onderrig	76
---------	--	----

3.2.4.3	Die skoolhoof as didaktiese leier	77
---------	-----------------------------------	----

3.2.4.4	Die skoolhoof as spanleier met die oog op onderrigontwikkeling	78
---------	---	----

3.2.4.5	Die skoolhoof as motiveerder met betrekking tot onderrigontwikkeling	78
---------	---	----

3.2.5	Die skoolhoof as beheeruitoefenaar by onderrig- ontwikkeling	81
-------	---	----

3.3	SAMEVATTING	82
-----	-------------	----

HOOFSTUK 4: MIDDELE WAT DIE SKOOLHOOF KAN VOLG OM ONDERRIGONTWIKKELING TE INISIEER

4.1	INLEIDING	83
-----	-----------	----

4.2	VERGADERINGS	84
	4.2.1 Personeelvergaderings	84
	4.2.2 Departementele vergaderings	85
	4.2.3 Vakvergaderings	86
	4.2.4 Vergaderings met departementshoofde	87
4.3	KLASBESOEK	88
4.4	VERSLAE OOR PERSONEELLEDE	92
4.5	SAMESPREKINGS	93
4.6	VIDEO-OPMAMES	94
4.7	ENKELE GEVOLGE VAN EFFEKTIEWE ONDERRIGONTWIKKELING	95
4.8	SAMEVATTING	96
HOOFSTUK 5: EMPIRIESE ONDERSOEK NA DIE INISIËRINGSTAAK VAN DIE SKOOLHOOF TEN OPSIGTE VAN ONDERRIGONT- WIKKELING		
5.1	INLEIDING	97
	5.1.1 Metode van ondersoek	97
	5.1.2 Vraelyste uitgestuur en terugontvang	99
5.2	AFDELING A VAN DIE VRAELYS: BIOGRAFIESE INLIGTING	101
	5.2.1 Geslag van die respondente	101
	5.2.2 Huistaal van die respondente	102
	5.2.3 Ouderdom van die respondente	103
	5.2.4 Kwalifikasies van die respondente	104
	5.2.5 Onderwyservaring van die respondente	106
	5.2.6 Die graad van die pos wat deur die respondente bekleed word	108
	5.2.7 Verdere studie wat deur respondente onderneem word	109
	5.2.8 Tipe skool waaraan die respondente verbonde is	110
5.3	AFDELING B VAN DIE VRAELYS: DIE SKOOLHOOF EN ONDER- RIGONTWIKKELING.	112
	5.3.1 Inleiding	112
	5.3.2 Die belangrikheid van indiensopleiding	113
	5.3.3 Die tipe indiensopleidingsprogram wat die respondente sou wou bywoon	114
	5.3.4 Die gebruik van onderwysmedia	120
	5.3.5 Die persoon by wie die respondente om hulp en raad aanklop	121
	5.3.6 Die skoolhoof se taak om die personeel se onderrigvaardighede te ontwikkel	123
	5.3.7 Die taak van die skoolhoof is om sy personeel te inspireer om hulle onderrigvaardighede te verbeter	124

5.3.8	Kontrole deur die skoolhoof om te verseker dat die beste onderrig aan die leerlinge gegee word	126
5.3.9	Klasbesoek	127
5.3.10	Die onderwyser behoort meer verantwoordelikheid te dra en minder gekontroleer te word	134
5.3.11	Onderwysers verbonde aan sekondêre skole se sukses word gemeet aan die matriekuitslae wat sy leerlinge behaal	135
5.3.12	Verdere studie bevorder die professionele status van die onderwyser	138
5.3.13	Die skoolhoof moet toesien dat die onderrigvaardighede van die personeel voortdurend ontwikkel word	139
5.3.14	Geleentheid vir die onderwyser om sy onderrigvaardighede te ontwikkel	141
5.3.15	Van wie nuwe idees met betrekking tot onderrigontwikkeling verkry word	142
5.3.16	Vakvergaderings	144
5.3.17	Lesvoorbereiding	148
5.3.18	Die skoolhoof as vernuwingstrateeg	151
5.3.19	Personeelontwikkelingsprogramme	153
5.3.20	Die opvoedkundige verantwoordbaarheid van die lesse wat aangebied word	157
5.3.21	Die bespreking van verslae oor die onderwyser se klaswerk om onderrigvaardighede te verbeter	159
5.3.22	Samesprekings tussen die skoolhoof en individuele onderwysers oor onderrigvaardighede	161
5.3.23	Die skoolhoof se taak ten opsigte van die bepaling van leemtes in die onderrigvaardighede van die onderwyser en strategieë ter verbetering daarvan	162
5.3.24	Die wen van vertroude deur die skoolhoof voordat die onderrigvaardighede van die onderwyser verbeter kan word	164
5.3.25	Die verband tussen die bewusmaking van prestasie-erkenning en verbetering van onderrigvaardighede	165
5.4	SAMEVATTING	166

HOOFSTUK 6: SAMEVATTING, GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS

6.1	INLEIDING	168
6.2	OORSIG OOR DIE STUDIE	169
	6.2.1. Inleiding en oriëntering	169
	6.2.2. Literatuurstudie	169
	6.2.3. Empiriese ondersoek	171

6.3	BEVINDINGS EN GEVOLGTREKKINGS	172
6.4	AANBEVELINGS	175
6.5	AANBEVELINGS VIR VERDERE NAVORSING	181
6.6	SLOTOPMERKING	181
	SUMMARY	183
	BIBLIOGRAFIE	185
BYLAE A	Brief van Transvaalse Onderwysdepartement	
BYLAE B	Vraelys	

LYS VAN TABELLE

5.0	Data rakende die aantal vraelyste uitgestuur en terugontvang tydens die empiriese ondersoek	99
5.1	Geslag van die respondente	101
5.2	Huistaal van die respondente	102
5.3	Ouderdom van die respondente	103
5.4	Kwalifikasies van die respondente	105
5.5	Kwalifikasies in die Opvoedkunde van elke respondent	106
5.6	Onderwyservaring van die respondente	107
5.7	Graad van die pos wat deur respondente beklee word ten opsigte van geslag	108
5.8	Graad van pos wat deur respondente beklee word ten opsigte van taal	109
5.9	Verdere studie wat deur die respondente onderneem word	110
5.10	Tipe skool waaraan die respondente verbonde is	111
5.11	Respondente se houding aangaande die belangrikheid van indiensopleiding	113
5.12	Die tipe indiensopleidingsprogramme wat die respondent sou wou bywoon	115
5.13	Houding van die onderskeie onderwysgroepe met betrekking tot indiensopleiding	116
5.14	Houding van die onderwyservaringsgroepe met betrekking tot indiensopleiding	117
5.15	Houding van adjunk-hoofde, departementshoofde en onderwysers teenoor indiensopleiding op verskillende terreine	118
5.16	Houding van respondente ten opsigte van die gebruik van onderwysmedia	120
5.17	By wie die respondente om hulp en raad aanklop	122
5.18	Respondente se mening oor of dit die taak van die skoolhoof is om die onderrigvaardighede van die personeel te ontwikkel	123
5.19	Respondente se mening oor of dit die taak van die skoolhoof is om as inspireerder tot verbetering van die onderrigvaardighede van die personeel op te tree	125

5.20	Respondente se mening oor die kontrole wat die skoolhoof moet uitoefen om te verseker dat die beste onderrig aan die leerlinge gegee word	126
5.21	Die houding van respondente ten opsigte van klasbesoek	128
5.22	Respondente se mening oor wie klasbesoek moet doen	129
5.23	Respondente se mening of onderwysers gewaarsku moet word alvorens klasbesoek gedoen gaan word	130
5.24	Respondente se houding oor klasbesoek deur kollegas	130
5.25	Respondente se mening of klasbesoek deur die skoolhoof noodsaaklik is	131
5.26	Respondente se mening of klasbesoek leemtes in die onderrigmondering van die onderwyser aan die lig bring	132
5.27	Respondente se ervaring van klasbesoek deur die skoolhoof	133
5.28	Die mening van die respondente of onderwysers meer verantwoordelikheid moet hê en minder gekontroleer moet word	134
5.29	Respondente se mening oor die meet van die onderwyser se sukses aan matriekuitslae (groeperings)	136
5.30	Respondente se mening oor die meet van die onderwyser se sukses aan die matriekuitslae	137
5.31	Respondente se mening oor verdere studie as bevordering van die onderwyser se professionele status	139
5.32	Respondente se mening oor die toesig van die skoolhoof oor die voortdurende ontwikkeling van die onderwyser se onderrigvaardighede	140
5.33	Respondente se mening oor of onderwysers die geleentheid het om hul onderrigvaardighede te ontwikkel	141
5.34	Respondente se mening oor van wie nuwe idees met betrekking tot onderrigontwikkeling verkry word	143
5.35	Respondente se mening oor of vakvergaderings voldoende is om in die behoefte aan onderrigontwikkeling te voldoen	145
5.36	Respondente se mening oor hoe dikwels vakvergaderings gehou behoort te word	145
5.37	Respondente se mening oor of die skoolhoof alle vakvergaderings moet bywoon	146
5.38	Respondente se mening oor die leiding wat skoolhoofde op vakvergaderings moet neem	147

5.39	Houding van die respondente ten opsigte van lesvoorbereiding	149
5.40	Die respondente se mening oor die skoolhoof as vernuwingstrateeg	152
5.41	Die respondente se houding teenoor personeelontwikkelingsprogramme	154
5.42	Die respondente se mening oor die aandeel wat die skoolhoof in personeelontwikkelingsprogramme behoort te hê	155
5.43	Die respondente se houding ten opsigte van die skoolhoof se aandeel rakende personeelopleiding gemeet aan sy ander take	156
5.44	Die respondente se mening teenoor die didakties-opvoedkundige verantwoordbaarheid van die lesaanbieding	158
5.45	Wat die skoolhoof van die onderwyser in die klaskamer verwag, is opvoedkundig verantwoordbaar	159
5.46	Respondente se mening oor die bespreking van klaswerkverslae met die onderwyser	160
5.47	Mening van die respondente oor samesprekings tussen die skoolhoof en individuele onderwysers	162
5.48	Mening van die respondente oor die skoolhoof se taak ten opsigte van die bepaling van leemtes in die onderrigvaardighede van die onderwyser	163
5.49	Die respondente se mening oor die wen van vertrouwe van die onderwyser deur die skoolhoof	164
5.50	Die respondente se mening oor die verband tussen bewusmaking van prestasie-erkenning en verbetering van onderrigvaardighede	166

FIGURE

Figuur 6.0	Die skoolhoof as inisieerder van onderrigontwikkeling	175
------------	---	-----